

Т.О. Крижановська
кандидат філософських наук,
доцент кафедри мистецтвознавства та загальногуманітарних дисциплін
Міжнародного гуманітарного університету,
м. Одеса, Україна

А.В. Войнікова
студентка 3 курсу факультету лінгвістики та перекладу
Міжнародного гуманітарного університету,
м. Одеса, Україна

КУЛЬТУРНІ ТА СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ СФЕРИ МОЛОДІЖНОГО ДОЗВІЛЛЯ

Анотація. У статті розглядається сфера дозвілля молоді, її значення для культурного та особистісного зростання молодшої людини. Автори наголошують на необхідності приділення належної уваги сфері дозвілля.

Ключові слова: дозвілля, молодь, культура, цінності.

Сфера дозвілля в усі часи була і залишається однією з вагомих складових частин людського життя. Вона безсумнівно пов'язана з такою галуззю науки, як культурологія. Саме тому проблема організації вільного часу завжди знаходилась і знаходиться у центрі уваги як науковців, так і пересічної людини. Культурно-дозвільна діяльність існувала з давніх-давен і в більшості випадків асоціювалась із молоддю, із проведенням молодими людьми свого часу з метою додаткового індивідуального розвитку або для спілкування в групах та колективах. На нашу думку, в наші часи тема молодіжного дозвілля, особливо для українського суспільства, є дуже актуальною. Адже саме молодь є рушійною силою суспільства в майбутнє. Дозвілля дає можливість сучасній молодій людині розвивати багато сторін своєї особистості, навіть власний талант. Для значної частини молодих людей соціальні інститути дозвілля є основними джерелами особистісної самореалізації. Однак усі ці переваги діяльності у сфері дозвілля поки ще не стали звичним атрибутом способу життя більшості української молоді. У той же час, ми розуміємо, що якість сфери дозвілля стає все більш соціально цінною та привабливою для молодшої людини. Але існує багато проблем у сфері дозвілля і вільного часу молодих людей в Україні. Відтак дослідження проблем та тенденцій розвитку вільного часу і дозвілля української молоді в нових соціокультурних умовах України є досить актуальним. Тож метою цієї статті висвітлення проблеми культурного дозвілля молоді, зокрема в Україні.

Історично досліджуючи явище дозвільної діяльності, її різновиди, можна сказати, що дозвілля молоді споконвічно було основною складовою частиною всієї дозвільної діяльності. Із стародавніх часів існували місця офіційного проведення дозвілля – священні й обрядові. Причому обряди, пов'язані саме з молоддю, займали значне місце. Уже в античній Греції з'явилися театри, стадіони, гімназії, бібліотеки, храми. А римська культура подарувала світу перші багатофункціональні центри, які включали приміщення для масажу і бань, басейнів, спортивних арен, бібліотек, садів, кімнат ділових зустрічей, лоджій для диспутів.

У середні віки в Європі розмаїтість об'єктів дозвільної діяльності пояснюється розшаруванням суспільства. Це палаци і замські резиденції феодалів. Духівництво мало особливі центри: монастирі, собори, зали для зборів, трапезні, бібліотеки, готелі, школи. У той же час складалася структура нецерковних освітніх установ. З'являлися перші університетські міста. Улаштовані за принципом монастирів, вони містили каплицю, залу, ворота – ведучі ланки в структурі коледжу. Навіть у той час зала була одним із найважливіших елементів університетського життя – місце зборів молодих людей, зустрічей і трапез.

У період Нового часу знову з'являються загальнодоступні споруди для проведення дозвілля – театри, галерея, парки. Робітнича молодь проводить вільний час у питних закладах – кафе, таверні, бістро, пивних. Зароджуються перші клуби за професійними і товариськими ознаками. У середині XIX ст.

відбувається розвиток видовишно-розважальних форм – кіно, вар'єте, луна-парк, де молодіжний характер розваг відіграє головну роль.

На території України у 20-30-ті роки ХХ ст., поряд з ідеями створення Палаців і Будинків культури, розробляються проекти Будинків юного пролетаря, Палаців молоді. Але лише в 50-60-ті роки відбувається повернення до цієї проблеми. Ідеї будинків молоді знову стали актуальними [1]. Звісно, офіційне молодіжне дозвілля в радянські часи носило ідеологічний характер. Але існували і неформальні групи, наприклад, хіпі тощо.

Якщо ж подивитися на сучасну українську реальність, то ми бачимо, що архітектурна спадщина, пов'язана з дозвіллям і культурою, перейшла до нас. Усі заклади, які були створені багато років тому, й досі є актуальними та користуються попитом. Але існує, так би мовити, інший бік цієї «медалі». В умовах перехідного суспільства, коли тільки напрацьовуються нові ціннісні орієнтири, як особистісні, так і соціальні, можна сказати, що певна частина української молоді не може чітко сформулювати свої духовно-світоглядні позиції, які базувалися б на загальнолюдських цінностях. Спрощення життєвих орієнтирів молоді зумовлює зниження рівня культури дозвілля і вільного часу. Суперечливість цінностей у сучасній соціокультурній ситуації призводить до того, що молоді люди втрачають здатність протистояти впливу негативних тенденцій (алкоголізм, наркоманія, злочинність, проституція тощо), які формуються та набирають силу в системі молодіжного дозвілля.

Дозвілля молоді – частина вільного часу, що, як правило, контрастує із професійною діяльністю, відповідає психофізичним особливостям молодої людини і спрямована на задоволення культурних потреб та інтересів здорової особистості. Проблема проведення вільного часу та молодіжного дозвілля на сучасному етапі присвячено низку досліджень зарубіжних та вітчизняних вчених (Н. Бабенко, В. Дімова, О. Мартиненко, В. Орлова та ін.). Майже всі дослідники відзначають, що проблема полягає в необхідності використання виховного потенціалу всіх сфер життєдіяльності людини, вивченні молодіжного дозвілля, яке практично є мало розробленим. Це потребує перебудови форм суспільної організації дозвілля [2, с. 75]. Усталені звички і можливості проведення вільного часу, його структура впливають на загальний розвиток молодої людини. Водночас сформовані цінності та навички зумовлюють вибір того або іншого способу проведення дозвілля.

Дані соціологічного опитування свідчать про високий рівень незадоволення молоді культурно-розважальними закладами. Так, 40% молоді відповіли, що потреби мешканців їхнього населеного пункту в культурно-розважальних закладах не задовольняються, а 43% опитаних зазначили, що їхні потреби тільки частково задоволені. І лише 17% молодих залишилися цілком задоволеними цими закладами. Проблема змістовного наповнення дозвілля передусім полягає в тому, що сама інфраструктура спеціальних закладів не є на сьогодні в Україні розвинутою, а по-друге, в тому, що молодь не завжди є фінансово спроможною, аби задовольнити свої потреби в такому дозвіллі. Тому і «процвітають» сьогодні в Україні «домашні» види дозвілля [3, с. 14].

Саме у зв'язку з необхідністю організації раціонального проведення вільного часу ми звертаємося до його культури, яка виступає невід'ємною складовою частиною культури суспільства. Культура дозвілля особистості – це перш за все внутрішня культура людини, що передбачає наявність у неї певних особових властивостей, які дають змогу змістовно і з користю проводити вільний час. Культура дозвілля молоді, крім занять, яким віддається перевага, визначається рівнем розвитку та функціонування відповідних культурологічних установ, серед яких: кінотеатри, театри, клуби, дискотеки, стадіони, бібліотеки тощо, без існування яких неможливе задоволення потреб у сфері дозвілля у повному обсязі. Проте відвідування цих закладів молоддю зовсім не зберігається з їх наявністю за місцем проживання, адже відвідують вони переважно нічні клуби, дискотеки, карооке, кінотеатри, що привертає увагу молоді значно більше. Такі заклади культури і мистецтв, як музеї, театри, картинні галереї, художні виставки, привертають увагу молоді менше. Сприяти зростанню рівня потреб молоді в культурному проведенні дозвілля необхідно через розвиток інфраструктури, через створення умов, необхідних для реалізації культурних потреб [2, с. 76].

В оцінках молоді України (за п'ятибальною шкалою) її можливості задоволення культурних потреб обмежені, а можливості задоволення потреб у цілому оцінюються в 1,9 бала. Найповніше реалізується потреба молодих у спілкуванні з друзями. Останнім часом переважають «домашні» форми задоволення культурних потреб молоді (76%), а обслуговуванням закладами культури охоплено менше третини молоді. Заняттям у вільний час у громадських організаціях охоплено лише 2-3% молоді, а участю в політичних і неполітичних організаціях та молодіжних угрупованнях – біля 3% [4, с. 143].

Сьогодні найбільш актуальними проблемами у сфері молодіжної культури можна вважати: 1 – зниження культурного рівня підлітків і молоді у цілому; 2 – скорочення можливостей для культурного виховання, організації культурного дозвілля у зв'язку із втратою значної частини культурно-дозвіллевих установ; 3 – вимивання зі сфери культури безкоштовних видів культурного дозвілля; 4 – неухильний ріст негативних явищ у підлітковому та молодіжному середовищі; 5 – втрата значної частини національних, культурних традицій [2, с. 77].

У сфері вільного часу та дозвілля молоді, як зазначає відомий український соціолог Олена Злобіна, відбулися неабиякі зміни. Змінилася сама система пріоритетів, деякі види занять помітно втратили значущість, інші набули неабиякого поширення.

Таблиця 1

Заняття молоді у вільний час (%)

№ з/п	Види занять	2003 р.	2009 р.
1	Дивлюся телевизор	75,7	76,2
2	Зустрічаюсь з друзями поза домом	53,8	51,4
3	Ходжу в гості або сам(а) приймаю гостей	46,2	38,6
4	Слухаю радіо	41,2	19,2
5	Читаю газети, журнали	40,9	29,4
6	Читаю книжки (художню літературу)	38,9	26,6
7	Працюю в саду, на городі, на садовій ділянці	35,5	16,6
8	Слухаю платівки, магнітофонні записи	33,0	20,4
9	Буваю в клубах, барах, на дискотеках	31,2	20,2
10	Займаюсь ремонтом, благоустроєм будинку, щось майструю	26,4	17,6
11	В'яжу, шию, займаюсь руко творами	15,2	9,8
12	Займаюсь спортом (шейпінгом, аеробікою, в тренажерному залі, бігаю вранці тощо)	14,6	11,6
13	Займаюсь підвищенням своєї кваліфікації	10,8	9,2
14	Ходжу в кіно	10,2	12,0
15	Ходжу в театр, на концерт	9,4	4,0
16	Ходжу дивитись спортивні змагання	9,3	5,0
17	Граю в комп'ютерні ігри	6,4	15,0
18	Ходжу в походи, займаюсь туризмом	5,0	6,4
19	Займаюсь аматорською фотографією, відео зйомкою	4,6	3,4
20	Проводжу час в Інтернеті	1,9	27,4

Джерело [5]

Із таблиці зрозуміло, що, як і раніше, на першому місці – перегляд телепрограм. Частка прихильників цього виду дозвілля залишилася практично незмінною, проте контакти з іншими засобами масової інформації зазнали відчутних змін. Різко знизилася кількість молоді, яка слухає радіо та читає пресу. Дещо змінилися пріоритети і у видах відпочинку, пов'язаних із спілкуванням. Молодь, як і раніше, зустрічається з друзями поза домішкою, а такий вид спілкування, як приймання гостей та відвідування друзів та знайомих, дещо втратив популярність (зменшення на 8,6%). Щодо відвідування клубів, барів, дискотек, які на сьогодні є осередками спілкування, то серед молоді зафіксовано значне згортання цієї дозвіллевої практики. Серед видів пасивного відпочинку відзначимо читання художньої літератури. Якщо раніше читало книжки близько 39% молоді, то тепер лише 26,6%. Така сама тенденція спостерігається й щодо прослуховування музичних записів.

Отже, вільний час поступово для переважної більшості стає насправді «вільним» і не сприймається як такий, що може використовуватися на домашню працю. Єдиний виняток у цьому сенсі становлять заняття, пов'язані з підвищення своєї кваліфікації. Як і раніше, цьому присвячують час майже 10% українців. Радикальне підвищення спостерігається у залученні молоді до інтернет-мережі. Нині це чи не найпопулярніший спосіб проведення вільного часу в молоді. Якщо проаналізувати те, з якою метою використовують молоді люди інтернет, стає очевидним, що падіння традиційних дозвіллевих практик не випадкове. Вони активно заміщаються новими способами задоволення відповідних потреб, відбувається активне перенесення дозвіллевих практик молоді в інтернет-мережу [2, с. 78].

Отже, дозвіллева діяльність стає визначальним фактором формування культури. Ми можемо проаналізувати, як змінилися поняття «дозвілля» і «культура» впродовж історичного часу. Але проведення

вільного часу завжди було актуальним для молоді питанням. У сучасній соціальній та культурній ситуації в Україні відбуваються зміни ціннісних пріоритетів молоді, а тому і проблема дозвілля постає у своєму новому ракурсі. Адже поліпшення загального становища сфери дозвілля відіграє важливу роль у культурному, особистісному розвитку людини, а особливо молоді, адже молодь – це і є наше майбутнє.

ЛІТЕРАТУРА

1. Швець В.В., Галіброта В.В. Ретроспективний аналіз організації системи дозвіллево-розважальних закладів міста. URL : <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/itb/itb2018/paper/viewFile/6081/5075>.
2. Бабенко Ю.А. Вільний час і дозвілля української молоді в умовах нової соціокультурної реальності. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2013. № 2. С. 74–79.
3. Щерба Г.І. Формування духовних цінностей молоді, організація дозвілля і відпочинку як складова молодіжної політики в Україні. *Український соціум*. Київ : Інститут економіки та прогнозування НАН України, 2008. URL : www.ief.ua/Dok/US2008.doc.
4. Соціологія культури : навч. посібник / О.М. Семашко, В.М. Піча, О.І. Погорілий та ін. ; за ред. О.М. Семашка, В.В. Пічі. Київ : Каравела, 2000. Львів : Новий світ, 2002. 334 с.
5. Злобіна О. Дозвілля молоді України та Росії активно переноситься в Інтернет-мережі. Київ, 2010. URL : <http://2008.dif.org.ua/ua/analit/rkjej>.

Т.А. Крыжановская, А.В. Войникова. Культурные и социальные аспекты сферы молодежного досуга. – Статья.

Аннотация. В статье рассматривается сфера досуга молодежи, ее значение для культурного и личностного роста молодого человека. Авторы подчеркивают необходимость уделения должного внимания сфере досуга.

Ключевые слова: досуг, молодежь, культура, ценности.

T. Kryzhanovska, A. Voinikova. Cultural and social aspects of youth leisure. – Article.

Summary. Authors consider the sphere of leisure of young people, its importance for the cultural and personal growth of a young person. The authors emphasize the need to give due attention to sphere of leisure.

Key words: leisure, youth, culture, values.

УДК 37.037

Л.О. Мазур

доцент кафедри педагогіки

Львівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти,

м. Львів, Україна

«ОСВІТНЯ ПОЛІТИКА» В УКРАЇНІ ДОБИ НЕЗАЛЕЖНОСТІ: ВІДЛІТ ФАНТАЗІЇ В УПРАВЛІННІ ШКОЛОЮ ЧИ «ПОЛІТ НАД ГНІЗДОМ ЗОЗУЛЬ»?

Анотація. Стаття присвячена аналізу стану сучасної української школи. Автор вважає, що вона стала жертвою так званої «освітньої політики», яка виражається в бажанні чиновників галузевого міністерства звести освіту до навчання. Таке навчання асоціюється із простим, механічним тренуванням оперативної пам'яті учня, однак це нічого не дає для формування його особистості як людини і громадянина.

Ключові слова: школа, освіта, вчитель, учень, бюрократія.

В умовах перманентного реформування української школи, яке супроводжується таким самим перманентним падінням рівня знань учнів загальноосвітньої школи, виникає нагальна потреба філософського осмислення такої кореляції. Не треба бути «семи п'ядей во лбу», щоб збагнути, що деградація національної школи є закономірним результатом нескінченних експериментів над дітьми, що проводились у ній «під патронатом» міністерства освіти, систематичного розшарпування і дезорієнтації школи під виглядом її «демократизації», «вестернізації» і «модернізації».